

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีชีวิตอยู่ภายใต้การถูกเอารัดเอาเปรียบจากกลุ่มนักธุรกิจ ภายใต้โครงสร้างและระบบการตลาดที่ไม่เป็นธรรม อาศัยความอ่อนแอของสังคมเกษตรกรเป็นช่องทางการหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง โดยไม่ได้มองถึงความทุกข์ ความลำบากของเกษตรกร ที่ต้องใช้แรงกายและกำลังใจในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทองที่จะต้องใช้ในการดำรงชีวิต สิ่งเหล่านี้มีให้เห็นอยู่เสมอในสังคมเกษตรกรไทยในอดีต แต่หลังจากปี พ.ศ. 2459 ประเทศไทยได้นำระบบสหกรณ์เข้ามาใช้ ทำให้เกษตรกรหลาย ๆ คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การถูกเอารัดเอาเปรียบของสังคมเกษตรกรก็ยังมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรในบางกลุ่มที่มีความอ่อนแอก็ต้องตกเป็นเครื่องมือของนักธุรกิจหลาย ๆ คน คำถามที่ท้าทายจึงอยู่ที่ว่าปัญหาดังกล่าวจะสามารถแก้ไขด้วยระบบสหกรณ์ได้อย่างไร

สถาบันเกษตรกรที่เรียกว่า “สหกรณ์” นั้นถือเป็นสถาบันที่เชื่อกันโดยทั่วไปว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของมวลสมาชิก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความร่มเย็นเป็นสุข ภายใต้การช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดมั่นในคุณค่าของการพึ่งพาตนเอง โดยการมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาค มีความเที่ยงธรรมและความสามัคคี โดยมีสมาชิกที่เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมของความซื่อตรง ความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อสังคมและความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ตามแบบแผนที่สืบทอดกันมาจากผู้ริเริ่มการสหกรณ์

ในทางหลักการสหกรณ์เป็นองค์กรที่ประชาชนมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อที่จะดำเนินธุรกิจทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของมวลสมาชิก โดยที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร ดำเนินการควบคุมโดยสมาชิกที่ยึดหลักการทำงานร่วมกันในทุกด้าน ทั้งในด้านการงานที่ต้องทำด้วยแรงกาย ด้านการงานที่ต้องทำด้วยสมองและการงานที่ต้องทำด้วยใจ ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สหกรณ์โคมนการเกษตรไชยปราการ จำกัด ถือว่าเป็นสหกรณ์รูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอไชยปราการและอำเภอฝาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนช่วยเหลือสังคมส่วนรวมในชุมชน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์และจริยธรรมอันดีงาม

สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด เป็นสหกรณ์ที่มีการดำเนินธุรกิจหลายอย่าง กล่าวคือ 1) ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เช่น อาหารสัตว์ ข้าวสาร ปุ๋ย ยาสัตว์ 2) ธุรกิจนมโรงเรียน โดยการประมูลนมโรงเรียน เพื่อส่งให้กับโรงเรียนใน 3 อำเภอ คือ อำเภอไชยปราการ อำเภอฝางและอำเภอแม่อาว 3) ธุรกิจสินเชื่อ 4) ธุรกิจรวมน้ำนมดิบ 5) ธุรกิจส่งเสริมการเกษตร 6) ธุรกิจตลาดกลางสินค้าเกษตรเพื่อบริการตราซังผลผลิตทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายให้กับพ่อค้าต่อไป และจากการดำเนินธุรกิจดังกล่าว ทำให้สหกรณ์มีผลกำไรสุทธิในปี 2546 เป็นเงิน 7,000,000 บาท ซึ่งมีส่วนทำให้สหกรณ์ได้พัฒนาตนเอง จนสามารถเป็นที่พึ่งด้านเศรษฐกิจของมวลสมาชิกได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินงานของสหกรณ์ ก็ยังมีปัญหาอยู่ในหลาย ๆ ด้าน จะเห็นได้จากผลการประชุมเชิงปฏิบัติการที่สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด จัดขึ้นเมื่อวันที่ 27 – 28 มิถุนายน 2546 โดยมีตัวแทนของสมาชิก กรรมการ และพนักงานเข้าร่วมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน พบว่าปัญหาสำคัญของสหกรณ์เกิดจากกระบวนการบริหารงานที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีแบบแผนที่มีความชัดเจน สมาชิก กรรมการและพนักงาน ยังไม่เข้าใจถึงบทบาท อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบของตนเอง ทั้งนี้อาจเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในระบบสหกรณ์ รวมทั้งกฎ ระเบียบ ของสหกรณ์ ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสับสนในการทำงานในหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของแต่ละฝ่ายก็ยังมีย่อยอยู่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ปัญหาดังกล่าวมีส่วนทำให้สหกรณ์มีหนี้สินเป็นจำนวนมากประมาณ 54 ล้านบาท สมาชิกขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ ทั้งนี้ อาจจะนำไปสู่การแตกแยกของกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง นอกจากนั้นสหกรณ์ไม่สามารถปิดบัญชีได้ทันตามกำหนด ทำให้สหกรณ์ถูกจัดชั้นจากสถาบันการเงินให้อยู่ในชั้นต่ำลงและต้องเสียดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่สูงกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งปัญหาทั้งหมดก่อให้เกิดผลเสียกับสหกรณ์ทั้งสิ้น

จากการค้นพบปัญหาที่แท้จริงของสหกรณ์ จึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องร่วมกันพัฒนาการบริหารงานให้ดีขึ้น เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันของกลุ่มคนภายในสหกรณ์ และนักวิจัยภายนอก คือ นายนิรัญ แก้วสม นักศึกษาปริญญาโท สาขาส่งเสริมการเกษตร โดยมีการประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ นำไปปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และร่วมทบทวนผลการปฏิบัติเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งกระบวนการวิจัยดังกล่าว อาจจะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ให้ลดน้อยลงหรือให้หมดไป นำไปสู่การพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นและสามารถเป็นที่พึ่งของเหล่าสมาชิก ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น กินดี อยู่ดี และอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาการบริหารงานอย่างเป็นระบบแบบมีส่วนร่วม ของสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด
2. เพื่อเสนอแนะรูปแบบ การบริหารงานที่เหมาะสม ของสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ด้านการบริหารงานอย่างเป็นระบบแบบมีส่วนร่วมของสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด
2. ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการบริหารงาน ของสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด
3. ได้เสนอแนะรูปแบบการบริหารงานที่เหมาะสม ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง

นิยามศัพท์

สหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่

สมาชิกสหกรณ์ หมายถึง สมาชิกสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด

คณะกรรมการ หมายถึง คณะกรรมการดำเนินการ สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด โดยมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก

คณะกรรมการอำนวยการ หมายถึง ประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีหน้าที่ดำเนินกิจการแทนคณะกรรมการดำเนินการ ตามที่ได้รับมอบหมายและตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์

พนักงาน หมายถึง พนักงานของสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด จะเป็นผู้รับนโยบายจากคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง

กิจกรรมสหกรณ์ หมายถึง กิจกรรมที่สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น การให้กู้ การรับฝากเงิน ธุรกิจซื้อ ธุรกิจขาย การถือหุ้นตามส่วนเงินกู้ และถือหุ้นด้วยความสมัครใจ

การมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสหกรณ์ และตัดสินใจร่วมกัน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างแท้จริง รวมถึงการวิเคราะห์ ทบทวนโดยตรง ปรับปรุงแก้ไขให้ผลที่ออกมามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิด / ฐานคิด

- เชื่อว่า สมาชิก คณะกรรมการและพนักงาน
ดำเนินการของสหกรณ์ โคนมการเกษตรไชยปราการ
จำกัด มีศักยภาพในการบริหารงานร่วมกันอยู่ในตัว
ของทุกคนแต่ยังไม่ได้นำศักยภาพของตนเองมาใช้ให้
เกิดผลอย่างเต็มที่

- การทำงานร่วมกันของทุก ๆ ฝ่ายจะก่อให้เกิด
ความสัมพันธ์ภายในองค์กรและนำไปสู่กระบวนการ
เรียนรู้ร่วมกัน เกิดการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

- ผู้นำองค์กรและนักวิจัยภายนอก เป็นผู้กระตุ้น
ชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการ

1. จัดประชุมสมาชิกทั้ง 14 กลุ่ม

- แนะนำตัวนักวิจัยภายนอกพร้อมทั้งแจกนามบัตร
นักวิจัยให้กับผู้เข้าร่วมประชุม

- ชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการดำเนินงานวิจัย

- ร่วมกันเสนอความคิดเห็น ในกระบวนการดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกัน

2. จัดประชุมคณะทำงานวิจัย โดยมีคณะกรรมการ

ดำเนินการ 15 คน ตัวแทนสมาชิก 14 คน และ
ตัวแทนเจ้าหน้าที่สหกรณ์ 8 คน

- แนะนำตัวนักวิจัยภายนอกพร้อมทั้งแจกนามบัตร
นักวิจัย คู่มืองานวิจัย คู่มือที่อยู่คณะทำงานวิจัย

- ชี้แจงวัตถุประสงค์และกระบวนการดำเนินงานวิจัย

- ร่วมกันเสนอความเห็น ในกระบวนการดำเนินงาน
วิจัย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจ

3. จัดประชุมคณะทำงานวิจัย

- ร่วมกันศึกษาระบบการบริหารงานที่ผ่านมา

- ร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อปรับปรุงแก้ไข
ระบบการบริหารงานให้มีความเหมาะสม

- ร่วมกันระดมปัญหาของสหกรณ์และหาแนวทาง
แก้ไขปัญหาร่วมกัน

4. จัดประชุมมวลสมาชิก เพื่อชี้แจงแผนงานและแนว ทางการแก้ไขปัญหาของสหกรณ์

5. จัดประชุมคณะทำงาน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ ระบบการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์กรมีความรู้ด้านการบริหารงานอย่างเป็นระบบแบบมี
ส่วนร่วมของสหกรณ์ โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด
2. ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการบริหารงาน ของ
สหกรณ์ โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด
3. ได้เสนอแนะรูปแบบการบริหารงานที่เหมาะสม
สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย